

מקדושים

גיליון כ"ט

פרשת אחרי - קדושים | תשפ"ה

גיליון שבועי בעניי כוונת וביאורי תיבות התפילה

מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

”וּמִמֶּנֶּה עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקָּח וגו'” (טז, ה).

יש לרמוז מה שאומרים [בסדר העבודה במוסף ליוה"כ] 'והכהנים והעם העומדים בעזרה', ואמר הרב הצדיק רבי ישעיה מפשעודבורז ז"ל שהעם עמדו בעזרה בתפילה ותחנונים עבור כהן גדול שיקבל עבודתו, ובלי עזר וסעד מבני ישראל לא יכול לגשת אל הקודש (פרדס יוסף בשם ספר עטרת שלמה).

◆◆◆

”דָּבָר אֵל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַמְרַתְּ אֲלֵהֶם קְדָשִׁים תְּהִי וגו'” (יט, ב).

במדרש (שמות רבה לח, ב): 'קְדָשִׁים תְּהִי, שלא יהיה בהם מוות'. ויובן על פי פירוש הפסוק (תהלים קיח, יז): 'לֹא אָמוֹת כִּי אֲחִיָּה וְאֶסְפֹּר מִעֵשִׂי גִּי'. וקשה, פשיטא אם לא אמות יחיה בודאי. ויובן במ"ש הוזהר (תק"ז ת"י כה, ב): 'כל צלות ומלה דאורייתא דלא נפקא בדחילו ורחימו מעומקא דליבא' וכו'. ומי שח"ו מוציא דברי תורה או תפילה מפיו בלא דחילו ורחימו, שהוא מחשבה זכה וטוהרה, ובנית הלב, הוא בחייו קרוא מת, שאין לו חלק בחיים שם יי, שהיא חכמה ובניה כידוע.

וזהו שביקש דוד המלך עליו השלום, 'לֹא אָמוֹת כִּי אֲחִיָּה', פירוש כל זמן שאני בחיים, לא אהיה ח"ו חשוב כמת, אלא אהיה מן אותם המטהרים מחשבות ורעיונם ומדברים

מעמקי הלב, ואז אפשר 'וְאֶסְפֹּר', הוא לשון ספיר ובהירות, ואנהיר ואספר מִעֵשִׂי גִּי-ה', שהם חכמה ובניה שמשם באות כל ההשפעות. ומהם אנהיר ואספר לכל העולמות.

וזה שאמר 'קְדָשִׁים תְּהִי', פירוש כשאתם תמשיכו המוחין הנקראין קודש כידוע, אז תהיו קדושים בבחינת שם יי, ולא יהיה בכם מות. ולא אמר 'לֹא תמותו', רק בכס, דייקא, כאשר אתם בחיים, ולא תהיו חשובים כמתים ח"ו (תורת המגיד).

◆◆◆

”דָּבָר אֵל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַמְרַתְּ אֲלֵהֶם קְדָשִׁים תְּהִי כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם” (יט, ב). ובמדרש (ויקרא רבה כד, ט): 'כול כמוני, תלמוד לומר כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה', קדושתו למעלה מקדושתכם'.

הנראה לי בזה, וכבר האריכו הקדמונים בענין הזה, דהיינו במה שיכול האדם לגשת אל עבודת הקודש, איזה עבודה שהוא בלב הוא אומר זה תפלה (תענית ב, א), דהיינו במה שנותן נגד עניני גדולת הבורא ברוך הוא, אומר מה אני לבקש ולעזוק לפני המלך הגדול מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, הלא אני עפר רמה ותולעה מלא עונות ופשעים, ואחר כך חושב בעצמו מהיום והלאה אני מקבל עלי עול מלכות שמים באמת ובלב שלם, וכן בכל יום ויום ילך ממדריגה למדריגה וישמע חכם ויוסף לקח...

וזהו כוונת המדרש 'קְדָשִׁים תְּהִי, יכול כמוני, תלמוד לומר כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה', קדושתו למעלה מקדושתכם', דהיינו מחמת רוב קדושתכם אזי נתקדש שמי ביותר. וזהו 'קדושתו למעלה', דהיינו שנתקדש שמי מחמת 'קדושתכם' (קדושת לוי).

צהר לתיבה

הארץ מושגים ומיתוסים בתפילה

בתפילת שמונה עשרה, בברכה השבע-עשרה הלא היא 'עבודה', אנו מבקשים כי ירצה ה' בנו ובתפילתנו, ישיב שכינתו לירושלים ולבתי המקדש ויקבל ברצון את קרבנות עמו ישראל ותפילותיהם, וכי תהא עבודת ישראל תמיד רצויה לפניו.

המיוחד בברכה זו, שהיא אחת מתוך שלש ברכות שהיו הכהנים מתפללים בבית המקדש מדי בוקר בעבודתם בבית המקדש, בשעת הקרבת קרבן התמיד (משנה תמיד ה, א). בנוסף, הכהן הגדול נשא תפילה זו ביום הכיפורים (וימא סח, ב), ואף המלך - בשעת קיום מצות 'הקהל', לאחר שסיים לקרוא בתורה לפני העם היה מתפלל תפילה זו (סוטה מא, א).

ראוי לתת את הדעת לשינויי נוסחאות ותמורות שהוטמעו בברכה זו עם הזמן, ועל כך נעמוד בשרות הבאות.

חתימת הברכה

כיום נחתמת ברכה זו בתיבות: "הַמִּמְחִיר שְׂכִינְתּוֹ לְצִיּוֹן", אולם לאור העובדה שבמשך דורות רבים זכו ישראל לראות עין בעין בהשראת השכינה בציון ולא נאלצו רק לכמוה ולערוג שהשכינה תשוב לשרות במקומה, לא תמיד היתה זו החתימה.

ואכן, בראשונים מצאנו שהזכירו נוסחים שונים בתכלית מזה שאנו מזכירים כיום.

יש שכתבו (רש"י ברכות יא, ב ד"ה ועבודה) כי בבית המקדש היו חותמים: "בְּרֹךְ הַמִּקְבֵּל עֲבֹדַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּרָצוֹן" או "שְׂאוֹתָהּ לְבָדֶךָ בְּיָרָא וְנִעְבְּדָה", ובתלמוד ירושלמי (וימא פ"ו ה"א) הוזכר נוסח דומה לזה האחרון: "שְׂאוֹתָהּ בְּיָרָא וְנִעְבְּדָה". בראשונים הובא (רמב"ן, הובא בקונטרס תכ"פ) כי לכאורה היה ראוי לחתום: "הַרְוָצָה בְּעַמּוֹ וּבְתַפְלָתָם", כשם שחותמים את ברכת התשובה: "הַרְוָצָה בְּתַפְלָתָהּ", אולם

למעשה אין חותמים כן - משום שבודאי כשתשוב השכינה לציון יתמו כל המקטרגים ויהיה עת רצון, אי לכך אין כלל צורך לבקש על כך.

בימים בהם נושאים הכהנים כפיהם, יש שנהגו (ראה שער הכולל אות טז) אף כיום לחתום בנוסח בו חתמו הכהנים [לפי דעות מסוימות כנ"ל]: "שְׂאוֹתָהּ לְבָדֶךָ בְּיָרָא וְנִעְבְּדָה", משום שאף ברכת הכהנים הינה חלק מהעבודה בבית המקדש. אכן קמו עוררין להנהגה זו (שם בשם בעל התניא), בטענה כי לפי דעה זו תתבטל חתימת "הַמִּמְחִיר שְׂכִינְתּוֹ לְצִיּוֹן" במקומות בהם נוהגים הכהנים לישא כפיהם בכל יום. כך גם נטען כי לא בכל דבר נחשבת נשיאת כפיים כעבודה.

אנא רחום

אמרו חכמינו זכרונם לברכה (מדרש תהלים יז, ב) כי הזקנים והנביאים תיקנו לומר שלש פעמים מדי יום את הנוסח הבא: "אֲנָא רַחוּם, בְּרַחֲמֵיךָ הִרְבִּיתִּי, הִשָּׁב שְׂכִינְתְּךָ לְצִיּוֹן וְסִדֵּר הַעֲבֹדָה לִירוּשָׁלַיִם".

בטעם הדבר נאמר, כי הסיבה לכך שאלפים מבני ישראל מתו בימי דוד המלך - היא משום שלא תבעו את בנין בית המקדש ועל כך התעורר קטרוג נורא. ואם כן הדבר בימיהם - שעדיין לא נבנה בית המקדש, על אחת כמה וכמה שגדולה התביעה כלפי הדור שאחר חורבן הבית, כשכבר זכינו לבנין בית המקדש אלא שהוא חרב בעוונותינו.

אמנם, למעשה במרבית נוסחי התפילה המוקבלים בתפוצות ישראל (ועיי סידור יעב"ץ) אין נוהגים לומר נוסח זה מדי יום, כי אם בחזרת הש"ץ של תפילת מוסף בימים טובים בלבד.

נוסח שיבה לירושלים ולבית המקדש

ישנן השערות (ראה צלותא דאברהם) כי בעת שבית המקדש היה קיים, היה הכהן הגדול חותם ברכה זו ביום הכיפורים בנוסח: "הַשׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן", מה שהשתנה - וייתכן שכבר בימי בית המקדש השני, לנוכח מיעוט השראת השכינה בו לעומת בית ראשון (עיי' סידור יעב"ץ) - לנוסח הנוכחי: "הַמִּמְחִיר שְׂכִינְתּוֹ לְצִיּוֹן".

המשך בעמוד ב'

ראני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

ישב הרה"ק ר' אהרן הגדול מקרלין זי"ע יחד עם תלמידיו, חסידיו ואנשי שלומו לשעה של קורת רוח רוחנית, שבת אחים ורעים המלוכדים יחדיו לעשות רצון קונם ולהתעלות טפה וטפחים מעל הבל העולם הזה.

על השלחן נחה לה סלסלה, לא תואר ולא הדר גשמיים לה, ובה תפוחים צמוקים אותם השיגה יד החסידים לרכוש בדי עמל, ולו כדי לצאת ידי חובת טעימה, שהרי גדולה לגימה יפה כוחה של טעימה לקרב הלבבות זה אל זה ולאביהם שבשמים.

שלח ר' אהרן הגדול את ידו אל הסלסלה וחפן בידי תפוח, ובארשת רצינית החל לברך 'בורא פרי העץ' בהטעמה, במתיקות, תוך ההעכבות על כל תיבה ובכוונה עליונה. בתום הברכה נטל סכין ובצע פלח, נטלו והכניסו לפיו.

אחד החסידים אשר נכח במקום נטל אף הוא תפוח, אחוזו בידו וברך בכוונה עובר לאכילתו, תוך שהוא מתבונן ברבי ובמעשיו ונוכח לראות כי הרבי פועל בדיוק כמותו.

מ'ה בני לבינו? תהא החסיד במחשבתו, אך מלבו לפיו לא גילה, הלא הן אני והן הרבי נטלנו תפוח מהסלסלה, שנינו ברכנו בכוונה ולאחר מכן בצענו פלח אותו אכלנו בדרך ארץ'.

אצל ר' אהרן הגדול, למותר לציין, היו מחשבותיהם הכמוסות והנסתרות של כל אדם גלויות וידועות, שטוחות כשמלה מאוורת למול עיניו הצופיות וכל מכמני לבם היה חשוף לפניו. מושגים כמו 'תפיסת מחשבה' וכך גם 'רוח הקודש' היו דבר שבשגרה בבית מדרשו, ועל כן לא היה הדבר לפלא כשהפנה אליו ר' אהרן את מבטו והשיב לו על מחשבותיו כביכול שטח אותן החסיד לפניו.

'אכן ראית תהליך שבעיניך היה זהה' החכים אותו הרבי, 'אולם הבן נא, לא הרי זה כהרי זה ולא מחשבותי מחשבותיכם'.

כאן המחיש הרבי במה שונה הנהגתו שלו מזו של החסיד, ועד כמה עמוקה התהום הפעורה ביניהם אף בפעולה הנראית על פניה זהה לחלוטין.

ביום השלישי לבריאת העולם ברא הקב"ה את האילנות המלבלבים, הפירות הערבים לחך, העלים והענפים, מערכת מסועפת של שורשים ועוד, המהווים עדות מפעימה על גדולתו יתברך והשגחתו על כל פרט בבריאה.

'אני ראיתי את התפוח, נזכרתי בפלאי הבריאה אותם הוא מייצג, ולבי צף ועלה על גדותיו ברגש אדיר של שבח והודיה להשי"ת' שיתף הרבי בחווייתו האישית, 'כמעט פרצה מפני ברכה נלהבת, כזו שתביע את הרגשות הנעלים הללו ותהלה את הקב"ה על בריאתו, אולם אז עצרתי בעצמי'.

'נזכרתי שעל אף הרגש הנעלה והמורומם, אל לנו חלילה לברך ברכה לבטלה' המשיך הרבי, ידעתי כי חובה עליי לטעום מן התפוח, זאת כדי שלברכה יהיה על מה לחלו ולא ייצא חלילה שכן ההודיה בהפסדה'.

'אולם אתה לעומת זאת' התוכחה היתה נוקבת, 'ראית תפוח וחשקת בו, לא פחות ולא יותר. הצבע הארגמני של התפוח והצורה המשובבת

המשך בעמוד ג'

מקדושים

עלון שבועי בעניי כוונת וביאורי תיבות התפילה

הטוב ועל אף ההכלה וההבנה לרגשות בני אדם, לא נותרה כל ברירה כי אם להסכים שהם חורגים מכל קו אדום שהוא. והקו המדובר, במקרה הזה, היה ארגומי וצעק בגווני העזים.

כך, זעק אחד המגידים בדור האחרון, נראה אדם בעת התפילה כשהוא שולח יד לסלולר ועוד מעז לבדוק מי התקשר, ושמו שמים - אף להשיב לשיחה ולנהל אותה בבית הכנסת ללא שמץ בוש. שעת התפילה הינה כמו חדר ייחוד. זוהי השעה בו אנו מתייחדים עם קונה שמים וארץ, אבינו הרחמן שבשמים, עד כמה גדולה הבושה והכלימה אם נפנה לבנו לדברים שמסביב, אם לא לבין שבחדר ייחוד - אין כלום. רק אנחנו - כנסת ישראל, ככלה, יחד עם הקב"ה כחתן המכהן פאר ומצפה לשעה של קורת רוח עמו.

וְכָל אֶדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֵהָל מוֹעֵד בְּבֹאֹ לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ עַד צֹאתוֹ וְכָפַר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וּבְעֵד כָּל קָהָל יִשְׂרָאֵל מִצִּוּוֹת הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה בְּפִרְשָׁתָם (טז, יז), ורמז נפלא מצא כאן הרה"ק בעל 'אביר יעקב' לענין התפילה.

לא זו בלבד שעל האדם להתייחד עם קונו בתפילה ולהבין שהוא ניצב לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, אלא עליו לתת לבו לכך שלא יהיו שום מפריעים, שלא להסיח את דעתו ולא לעסוק בשום דבר אחר בעת התפילה.

בתפילה נמצא היהודי לבד, הוא וקונו.

כך אומרים בהושענות, כפי היו אומרים בבית המקדש (משנה סוכה ד, ה): "אֲנִי נְהוֹ הוֹשִׁיעָה נָא", ומשמעות הדבר היא - לדעת שרק אנחנו והוא יתברך נמצאים כאן בעת התפילה ועבודת הבורא, ורק אם נדע כי 'אֲנִי נְהוֹ' בלבד, או אז נוכל לבקש ולפעול: 'הוֹשִׁיעָה נָא'.

על אחת כמה וכמה מוטלת חובה זו על שליח הציבור, אשר תפקידו להעלות את תפילות בני ישראל לרחמים ולרצון לפני אדון כל, ואם כן כפולה שבעתיים חובתו לעמוד על כך שהתפילה תהיה נקיה מכל הפרעה, מנותקת מהעולם שסביב ורחוקה מהסחות דעת.

שליח ציבור הרי הוא ככהן הגדול הנכנס לפני ולפנים לכפר על עם ישראל, ומתוקף תפקידו רם ונעלה זה עליו לעשות זאת בשלימות, מתוך הכרה בכך שאין בשעה זו אף גורם מלבדו יתברך. על כך נאמר: "וְכָל אֶדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֵהָל מוֹעֵד בְּבֹאֹ לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ עַד צֹאתוֹ", היינו שלא יהיה אף אדם או גורם זר מלבד שליח הציבור והקב"ה המתייחדים באהבה.

כך, ורק כך, יזכה שליח הציבור למלא את תפקידו נאמנה ויתקיים בו: "וְכָפַר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וּבְעֵד כָּל קָהָל יִשְׂרָאֵל".

משל ידוע מספר אודות אותו זוג שהופיע לפני הרב, טענות ומענות בפניהם זה על זו ולהיפך, וברצונם - לא עלינו, להתגרש בגט פיטורין.

הרב ניסה להציע בעדינות אי אלו דרכים להשבת השלום, ליישוב ההדורים, אולם לא. הם ניסו הכל, בחנו כל דרך אפשרית ונתנו לעצמם וזה לזה הזדמנויות חוזרות ונשנות, אך לשווא. הבעל מלא טענות כריזמו, האשה פגועה עד עמקי נשמתה, והמסר העולה מבין השורות מספר את הסיפור הכאוב של שניים שאינם מסוגלים לחיות בכפיפה אחת.

'מה השתנה פתאום?' הרב תהה באמת, מנסה להבין מה אירע באמצע החיים, 'הלא תיכף לאחר החתונה, ומסתבר שגם תקופה ממושכת לאחר מכן, חיתם בשלווה, שלום ורעות, אז מה קרה?'

ארשת הפקפוק שעלתה על פני הבעל הבהירה היטב כי הוא לא ממש מסכים עם הקביעה האחרונה, ולבקשת הרב תיאר את שאירע ממש בהתחלה.

'כבר ביום הנישואין, בעודי חתן מאושר החנוט במחלצותיו ושרוי ביום המאושר בחיי, כך לפחות חשבתי' אנחה צינית נפלה מפיו, 'ראיתי שמשוהו לא תקין. החופה דווקא עברה בסדר והיתה מרגשת בעליל, אלא שאז נכנסו לחדר הייחוד'.

'כבר בחדר הייחוד הספקתם לריב? הרב לא ידע אם זה יותר משעשע או יותר עצוב.

'ישמע כבוד הרב - וישפוט' השיב הבעל בטון חמוץ.

'נכנסו לחדר הייחוד, התיישבו על הכיסאות ההדורים וכמעט שהתחלנו לאכול את המנה היוקרתית שהוגשה לנו, אלא שאלעזר את הצלצול. 'הצלצול, כך מסתבר' נראה כי הבעל מזדעזע שוב, למרות מרחק השנים, 'שייך היה למכשיר הפלאפון של הכלה. ממש דחוף היה להביא אותו לחדר הייחוד, או לחתונה בכלל...'

'תקלות קורות, ואפשר לדון לכף זכות' ניסה הרב לסנגר, 'העיקר שהיא דאגה תיכף להשתיק את המכשיר ולחזור לשמחת החתונה' ובאומרו כך צווד הרב מבטו לעבר האשה, ממתין להנהון שיאשר את המובן מאליי.

אך לא. האישה מאן לבוא. תחושה לא טובה החלה מזדחלת בגרונו של הרב, עולה וכמעט חונקת אותו. היא לא כיבתה את המכשיר? אלא מה?

'הכלה, כך באמצע החתונה ובתוך חדר הייחוד' המילים ניתזו מפיו של הבעל בכעס, שוטפים את החדר בזעם חסר מעצורים, 'והיא החלה בשיחת-רעים עם חברתה לכיתה!'

הרב דמם. המום.

יש דברים, כך למד כעת, עליהם קשה מאד לסגור.

ישנם מצבים בהם, למרות הרצון

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

המשך מעמוד א'

כך גם בנוגע לשאר הביטויים המוזכרים בברכה זו, המתייחסים למצב הנתון כשביית המקדש בחורבנו ואנו מצפים להשבת השכינה לשרות בציון, כגון "וְהָשִׁב אֶת הָעֶבְדָּה לְדָבִיר בֵּיתֵךְ" וכן "וְתִתְּנֶנָּה עֲיֵנֵינוּ שְׂשׂוֹנָה לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים", ישנן דעות כי הן נוספו בדור מאוחר יותר, לאחר חורבן בית המקדש.

דעה מעניינת ישנה (אוצר התפילות - תיקון התפילה עמוד קנ) לפיה הנוסח הנוכחי נתקן כבר בימי רבן גמליאל הזקן. אם כי בימיו עדיין היה בית המקדש קיים, אולם תוכן הבקשות הללו היו מכוונות כנגד 'מקדש חוני' שבמצרים (ראה מנחות קט, ב).

קרבת אלוקים

לאורם של גדולי הדורות

חולף רב.

טוב, לא ממש רב, אולי אברך מן השורה. אך בעיניה - כל חובש כיפה ולבוש בצבעי שחור-לבן היה רב של ממש, והיא רצה אליו ועצרה אותו מלהמשיך בדרכו. 'כבוד הרב!'

הלה עצר, פנה אליה במאור פנים ושאל למבוקשה.

'אני רוצה שהילדים שלי יהיו 'יהודים' כך, ללא כחל ושרק ומבלי להלאות בהקדמות מיותרות, 'מה אני יכולה לעשות לשם כך?'

הלה חכך בדעתו רגע, חשב מעט ואז השיב בפסקנות: 'תתפללי על זה!'

'אוקי, מקובל עלי' השיבה על אתר, 'אך אני לא ממש שולטת בעברית'.

'זה בסדר גמור' באה התשובה, 'אבא שבשמים מבין גם אנגלית...'

'ומתי אתפלל על כך?' הוסיפה ודלתה ממנו פרטים.

'מדי מוצאי שבת' התשובה באה כהצעה אפשרית, אולם היא מצדה ראתה בכך חובה קדושה והחלה ליישם כבר מאותו שבו. את השבת, מחוסר ידיעה - לא שמרה, אולם במוצאי שבת התפללה. רק שהילדים שלה יישארו יהודים.

תקופת-מה לאחר מכן נענו תפילותיה. ארגון קירוב גדול מארצות הברית הגיע לאזור, ערך מחנה לילדי הסביבה והצליח להצית אצלם זיק של חיבה ליהדות. לא משוהו מדי רציני, רק טעימה קלה שבקרב מרבית הילדים לא פעלה באופן ממש.

לא כן במשפחתה של ג'ודי.

ילדיה שלה הציצו, ונפגעו. הם חוו את החוויה הרוחנית לראשונה בחייהם, טעמו את טעם התורה והתפילה, השבת ועבודת הבורא, והחליטו להמשיך את המסלול עד הסוף. בעקבותיהם עשו גם ג'ודי ובעלה צעד אחר צעד, לאט אבל בטוח, וכמעט כל המשפחה עלתה על דרך המלך ושוב בתשובה שלימה.

'כמעט כולם' אמרנו, כי שלהבת נותרה מאחור.

נערה כמה גורת היתה שלהבת, בעלת דעה עצמאית ובחירה חופשית, והיא החליטה כי לא מתאימה לה הדרך החדשה בה בחרה משפחתה.

וג'ודי, מתפללת. רק שהילדים יהיו יהודים.

שוב, ושוב. מדי מוצאי שבת. על שלהבת, על השאר.

חלפו כמה שנים, והנה שלהבת מתקשרת מניו-יורק ומבשרת את הבשורה הטובה מכל: 'אני נמצאת כרגע במדרשת 'אור שמח' לנערות מתחזקות!'

'עכשיו שלהבת ילדה את הילד השמיני' דמעה נוצצת בעיניה של ג'ודי, 'ואני ממשיכה להתפלל: רק שהילדים יהיו יהודים, זרע קודש, בה' דבקים, ומאירים את העולם!'

המצוה היקרה הזו, ככל מצוות התורה, אל הרגש ולא רק אל השכל האנושי. "אני ה' אלקיכם", אני הוא שציוויתך לעשות כן, ואם ברצונך לזכות בהזדמנות יקרה וחביבה לאין ערוך לדבוק בי ולהתקרב אליי - זו אחת הדרכים על ידן תוכל לזכות לכך.

כן הדבר אף בעבודת התפילה. יש והאדם 'נאלץ' להתפלל. הוא נקלע לצרה כזו או אחרת, מתבקש כי יעתיך בתפילה לפני הקב"ה ויבקש ממנו שישוענו מצרתו. כך גם ביום-יום, על מנת להימנות עם החרדים לדבר ה' והמקפידים על קלה כבחמורה - חובה על כל יהודי להתפלל שלש תפילות ביום.

אולם בהחלט אפשר ורצוי להסתכל על כך מזווית שונה לחלוטין, נעליט לאין שיעור.

אני רוצה להתקרב אליו יתברך, לזכות לקרבת אלקים, והתפילה היא הדרך הטהורה והמיוחדת על ידה אני יכול לזכות לכך. נמצא שהתפילה איננה רק אמצעי להשגת מטרה גשמית כלשהי, כמו התפוח הקורץ לנו, כי אם מטרה בפני עצמה, שאין למעלה הימנה.

התפוח, או בשאר מישורי החיים - הנסיבות שהביאו אותנו לשפוך שיח לפניו יתברך, הן רק אמצעי להביא אותנו לאותה קרבת אלקים!

שלו עוררו בכך את תאוות האכילה בעוצמה, וכמעט שהכנסת אותו לפיך בלהטך הגדול.

אבל מה? הרבי המשיך, 'ברגע האחרון נזכרת כי האוכל ללא ברכה - הרי הוא כמועל בטובתו של מקום, עלה בדעתך עד כמה חמור הדבר, אי לכך ברכת קודם האכילה, וכחסידי שכבר עשה צעד או שניים במשעולי עבודת הבורא - עשית זאת בכוונה וברצינות'.

בסיכומי של ענין ניתן להגדיר זאת כך: דברי הרבי היו כדורבנות, 'אני רציני לברך ולשם כך נטלתי תפוח, ואילו אתה חשקת בתפוח - והיית מוכרח לברך'...

בפרשת השבוע נצטוונו (ט, לו): "מֵאֲזֵנִי צֶדֶק אֲבִנִי צֶדֶק אִפֹּת צֶדֶק וְהִנֵּן צֶדֶק יִהְיֶה לָּם", והפסוק חותם: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם".

אדם מן השורה יכול להתבונן בציווי זה, להתייחס אליו כאל כורח המציאות ולהבין כי אין ברירה, אם ברצונו לענות על ההגדרה "יהודי כשר" - עליו להקפיד בין השאר על מידות ומשקלות התואמים את ההלכה.

אולם מבט יותר מעמיק מאפשר לנו לקרוא את

אחד הכלים המיוחדים העומדים לרשותו של עם ישראל, כח סגולי אשר יש בכוחו להכניע את המשטינים והמקטרגים ולעורר את רחמי השי"ת על בניו, הוא קול התפילה. על כך כבר נאמר (בראשית כז, כב): "הִקְלָ קוֹל יַעֲקֹב וַהֲיִידִים יָדִי עֲשׂוּ", ואמרו רבותינו זכרונם לברכה במדרש (מדרש הגדול): "כל זמן שקולו של יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות - אין הידיים ידי עשו". יחד עם זאת אמרו חז"ל (ברכות כד, ב): "המשמיע קולו בתפלתו - הרי זה מקטני אמנה", ויתירה מכך קבעו: "המגביה קולו בתפלתו - הרי זה מנביאי השקר".

כאן אנו נדרשים לשאלה - מה נכלל באותו 'קול' אליו מייחסים חז"ל סגולות כה רמות ונשגבות, ובאילו מצבים הדבר מהווה אף חסרון? על כך בקצרה במאמר הבא, ככל שיריעה קצרה זו תאפשר לדון בכך.

חשוב להדגיש כי כלל הדברים האמורים להלן מתייחסים אך ורק לשמונה עשרה - החלק העיקרי ולמעשה היחיד הנקרא בחז"ל 'תפילה'.

השוויות הקול

הרמב"ם (הלכות תפילה ה, א) מונה את שמונת הדברים בהם על המתפלל להקפיד בתפילתו, וביניהם: 'השוויות הקול'. מאוחר יותר באותו פרק (הלכה ט) מרחיב הרמב"ם ומבאר למה כוונתו: "השוויות הקול כיצד - לא יגביה קולו בתפלתו ולא יתפלל בלבו, אלא מוחך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש".

טעם ויסוד הדבר

בטעם הדבר שאין להשמיע קולו בתפילתו, כתבו הראשונים (רש"י ברכות שם ועוד) כי בהשמעת הקול נראה כביכול המתפלל אינו מאמין שהקב"ה שומע תפילת לחש, ויש בכך משום חסרון באמונה. ואילו בנוגע להגבהת הקול ממש, מנומק בראשונים (שם ועוד) כי זו מדרך נביאי השקר, שהלא נביאי השקר נאמר (מלכים א יח, כח): "וַיִּקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל".

מסיבה זו האחרונה יש שפסקו (ב"ח או"ח קט) כי אף לשליח הציבור אין להגביה קולו יותר מדי, אלא רק כדי שישמעו המתפללים את קולו ותו לא, כדי שלא ייראה כנביא השקר. אכן אחרים (מגן אברהם שם ס"ק ג) חלקו על כך והתירו לשליח ציבור בכל אופן.

במקום אחר (סוטה לב, ב) שנו חכמים בברייתא טעם אחר, והוא - כדי שלא יתביישו עובדי עבירה המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם, אם יישמע קולם לאחרים העומדים בסמוך להם בתפילה.

השמעה לאוזניו בלבד

יש מהראשונים שכתבו (רמב"ם שם, טור או"ח קא ועוד) כי בניגוד להשמעת הקול ממש, על כל פנים ראוי שישמע אדם את תפילתו בלחש לאוזניו בלבד, והשוו זאת לחיוב החל בקריאת שמע, בו יש להשמיע לאוזניו את מה שאומר בפיו.

לעומתם, ראשונים אחרים סבורים (רש"י יומא יט, ב ד"ה ולא, טור שם בשם י"א) כי אדרבה, אף בלחש אין להשמיע לאוזניו. וכתב הטור (שם) כי הדעת נותנת להכריע כשיטה הראשונה שהזכרנו, שהרי בכך מעורר כוונתו ביתר שאת.

בעת הצורך

במה דברים אמורים, כשאין צורך למתפלל להשמיע את קולו. אכן במקרים מסוימים בהם נחוץ לו להשמיע קולו, מותר הדבר.

כך למשל מובא בגמרא (ברכות כד, ב) כי במידה ואינו יכול לכוון את לבו לולא שישמיע קולו, ודאי עדיף שישמיע קולו. כמו כן, לענין תפילת חולה פסק הרמב"ם (שם): "היה חולה או שאינו יכול לכיון את לבו עד שישמיע קולו הרי זה מותר".

יחד עם זאת מודגש (ברכות שם ובפוסקים) כי הדבר מותר אך ורק במידה ואין מפריע בכך לכוונת שאר המתפללים, אולם אם יש בכך משום הפרעה והסחת דעת המתפללים האחרים, אין היתר להתפלל בקול בשום אופן.

בעת שמתפלל בביתו, נאמר בתלמוד ירושלמי (ברכות ריש פ"ד, הובא בטור שם) כי מותר להשמיע קולו בתפילה, כדי שילמדו ממנו אנשי ביתו.

מקומות וזמנים שונים

עדות מעניינת הביא המהרש"ל (ים של שלמה סוף ב"ק אות מג), לפיה בענין זה חלוקים היו המנהגים בין המקומות. בעוד שבבבל הקפידו שלא להשמיע קול בתפילה, הרי מנהג ארץ ישראל היה אדרבה להשמיע קולם, על מנת להרגל את הציבור לתפילה כראוי.

כך גם בזמנים מסוימים היו שהקילו בכך, כדלהלן. בימים הנוראים פשט המנהג בקרב אנשים רבים להשמיע קולם. יש שפקפקו בכך (בית יוסף שם בשם ספר הפליאה) וטענו כי יש לשרש את המנהג מכל וכל, ומאידך היו (ב"י שם בשם פסקי התוספות) שלימדו זכות על הנהגים כך, כיון שמרבית בני האדם אינם בקיאים בתפילות הימים הנוראים, והשמעת התפילה מסייעת בידם לכוון כראוי.

טעם נוסף להקל בכך הובא בפוסקים (בית יוסף שם), כי הרי עיקר טעם האיסור הוא משום בלבול כוונת שאר המתפללים, ובימים אלה חביבה התפילה ביתר שאת על המתפללים ואין חשש שתוסח דעתם מהתפילה, ואדרבה יש בכך משום חסד עם שאר המתפללים - שהרי בהשמעת התפילה מלמדים זה את זה את נוסח התפילה הנכון.

מילתא חדת

עניני תפילה מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

תפלת הצדיקים

הצדיקים בכח תפלתם שולטים על מדת הדין, וביכולתם להכניע את מדת הדין ולהמיתקתה כדי להיטיב עם ישראל, וזהו שהיה משה רבנו ע"ה נקרא (דברים לג א) 'איש האלקים', כי היה 'איש' ואדון על מדת הדין הקרויה 'אלקים', והיה בלבו לשלט על מדת הדין ולהטותה לכל אשר יחפץ, וכן אמר במלחמת עמלק (שמות יז ט) 'ימטה האלקים ביד' שנתן בידו הכח להטות את מדת הדין, והיה משה הדינים מעל ישראל ומשפיעם על ראש אויביהם.

צדיקים אינם צריכים למטצע להעלות תפלתם

תפלת הצדיקים גדולה וחשיבה כעתר המהפך דין לרחמים, היא בוקעת רקיעים כהרוב ועולה מעצמה השמימה, ולא תפלתם לבדה אלא גם תפלות ישראל יש להם טובה בהיותם פרוכים בתפלות הצדיקים להתעלות יחד עמם בלי מניעה, אמנם הצדיקים ברב ענותנותם אינם מונעים רגליהם מבית הפנסת, אלא משימים עצמם כפשוטי עם הזקוקים שתתקבל תפלתם בבית הפנסת, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ה) הקובע מקום לתפלתו אומרים עליו 'אי ענו אי חסיד', וזו היא ענותנותם שלמרות חסידותם אינם מונעים עצמם מבית הפנסת, כביכול גם הם זקוקים לקדשת בית הפנסת שתסיע תפלתם להתעלות למעלה.

פנינה לשבת

מבית מדרשו של רבותינו

על הפסוק (טז, א): "בְּזֹאת יָבֵא אֶהְרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ" מובאים במדרש (ויקרא רבה כא, א) הפסוקים (תהלים כז, א - א): "לְדוֹד ה' אֹרֵי וְיִשְׁעֵי... בְּזֹאת אֲנִי בּוֹטֵחַ", ואת הקשר בין הדברים מבאר הר"ק השפת אמת הפלא ופלא.

הנה ידוע מאמר חז"ל (ויקרא רבה לג, א) כי אף אם יש לאדם סאה גדושה של עוונות, הרי שהגזל הוא העומד ומקטרג בראש, מתרים ומונע מהתפילות לעלות לרצון לפני הקב"ה.

טעם הדבר, מסביר השפת אמת - היא משום שההכנה הראויה ביותר לתפילה וההכרחית כדי שתפילתו של אדם תתקבל, זו האמונה והביטחון בהשי"ת. אם כן, רק אדם היודע כי העולם מתנהל בהשגחה פרטית וכי אין אדם נוגע במה שמוכן לחברו אפילו כמלוא נימה, זהו אדם אשר תפילתו ראויה להתקבל ולעלות לנחת רוח לפניו יתברך.

אולם הגזלן, לעומת זאת, הרי הוא מגלה במעשיו כי אין בלבו אמונה מספקת בכך שכל מה שמיועד עבורו - יגיע אליו, אלא הוא פועל בדרכים עקלקלות כדי להשיג שלא ביושר את מה שאינו שלו. אם כן, חסר הוא את האמונה והביטחון בבורא העולם, וכיצד אפוא תוכל תפילתו להתקבל?

על פי זה מובן היטב מדוע מובאים במדרש דווקא פסוקים אלו.

כשאדם חפץ לבוא אל הקודש, להתחבר לעבודת התפילה ולזכות לכך שתפילתו תתקבל ברחמים ורצון, הרי 'בְּזֹאת יָבֵא אֶל הַקֹּדֶשׁ', היינו באותה מידה שגילה לנו דוד המלך בתהלים: 'בְּזֹאת אֲנִי בּוֹטֵחַ', הלא היא האמונה בהשי"ת.

סדרה דצלותא

תפילות הקדמונים ואבות האומה

בשבוע שעבר הזכרנו את דברי האמוראים רבה ואבאי, אשר התייחסו לעובדה שבדורם נחלש כח התפילה לעומת הדורות הקודמים, תוך שהם נוקטים בדוגמה את המקרה בו האמורא רב יהודה הסיר אך נעל אחת מרגלו ותיכף בא מטר.

הסיפור אודות רב יהודה מובא בשלימותו בגמרא (תענית כד, ב), וראשיתו בקפידתו של רב יהודה לנוכח תופעה של 'ביזוי אוכלים' בה נתקל. היה זה כאשר ראה שני בני אדם מבזים פת לחם ומשחקים בה, ובגודל הזעזוע שלו מהמעשה התבטא בחריפות: "שמע מינה איכא שבעא בעלמא [ככל הנראה יש שובע בעולם, שאם לא כן לא היו הללו מקלים ראשם בכך]".

תיכף נתן בהם רב יהודה עיניו, וכתוצאה מקפידתו זו השתרר רעב בעולם.

חכמי הדור, אשר נכחו לראות כי הרעב כבד והמחסור גדול מנשוא, החליטו לפעול כדי להסיר את קפידתו של רב יהודה ולהביא לביטול רוע הגזירה. לשם כך פנו לשמשו של רב יהודה - רב כהנא בר נחוניא, וסיכמו עמו כי כשהוא מלווה את רב יהודה - יוליכנו דרך השוק כדי שיראה במו עיניו את המצב הנורא.

ואכן, אך יצא רב יהודה אל השוק ולעיניו התגלה המחזה מעורר הרחמים של בני אדם מתגודדים סביב פסולת תמרים, ולו כדי להשביע נפשם במעט. נחרד רב יהודה והתבטא: "שמע מינה כפנא בעלמא [משמע מכך שיש רעב בעולם]".

פנה רב יהודה לשמשו והורה לו כי יסיר עיבורו את נעליו, כחלק מהלכות האבלות בעת תענית ציבור, ונערך לסדר תענית ציבור ותפילה ברוב עם.

אך הסיור השמש נעל אחת מרגלו של רב יהודה, טרם עמד אפילו בתפילה, והנה החל לרדת גשם. חפץ רב יהודה להסיר את נעלו מרגלו השנייה, אך אז הופיע לפניו אליהו הנביא והתרה בו כי אם יעשה כן - יחריב הקב"ה חלילה את עולמו ברוב מטר.

אודות תוצאותיה של אותה פעולה, פעוטה לכאורה, העיד האמורא רב מרי ברה דבת שמואל: "אנא הוה קאימנא אגודא דגהר פפא, חזאי למלאכי דאידימו למלחי דקא מייתי חלא ומלוננו לארבי והוה קמחא דסמידא [אני נכחתי באותו זמן על גדות 'נהר פפא', וראיתי כיצד מלאכים הנדמים למלחים וספנים - מעמיסים על ספינה חול, והחול הופך בדרך נס לסולת]".

יחד עם זאת, הזהיר רב מרי שלא להשתמש באותו סולת, זאת משום שאין ליהנות ממעשה ניסים, אולם למותר לציין שפעולתו של רב יהודה לא היתה לשווא. למחרת הופיעו ממרחק אניות אחרות, ובהן חיטים לרוב.

פרשה ופרשה

נידון בפרשה בענייני תפילה

הזכרת יציאת מצרים

פרשת 'ויאמר' שבקריאת שמע, כך מלמדים חז"ל (ברכות יב, ב), נקבעה בתפילה בשל חמש דברים הנזכרים בה: "מצות ציצית, יציאת מצרים, עול מצות, ודעת מינים, והרהור עבירה, והרהור עבודה זרה" [וראה במפרשי הגמרא שם שנדרשו לשאלה - הרי הוזכרו כאן שש דברים ולא חמש].

יציאת מצרים נזכרת בשני מקומות נוספים בתורה - בפרשת בלק, ובפרשתנו בענין מידות ומשקלות (ט, לו): "מֵאֲנִי צֶדֶק אֲבִי צֶדֶק אִפְתָּ צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יְהִי לָכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם".

הגמרא (ברכות סג) מציינת כי ביקשו חכמים לקבוע את פרשת בלק בתפילה, ולפי ההוא-אמינא בגמרא היה נדרש לכלול את פרשת משקלות בשל הזכרת יציאת מצרים שבה, אלא שהעובדה שבפרשת ציצית נזכרים חמשת דברים אלה הכריעה את הכף, וכך נקבעה דווקא פרשה זו בתפילה.

פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

בפרשת קדושים נצטווה כל אדם מִיִּשְׂרָאֵל (יט, יח): "וְאֶהְיֶה לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ".

בשער הכוונות (דרושי ברכת השחר, הקדמה) הובא בזה הלשון: "קודם שהאדם יסדר תפילתו בבית הכנסת מפרשת העקידה ואילך, צריך שיקבל עליו מצות 'וְאֶהְיֶה לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ', וכיון לאהוב כל אחד מבני ישראל כנפשו, כי על ידי זה תעלה תפילתו כלולה מכל תפילות ישראל ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי". ואף בספרי הפוסקים הובא דבר זה (עיי' מגן אברהם תחילת סי' מו).

הנוסח המובא בסידורים על פי האריז"ל הוא: "הִרְיֵנִי מִקִּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאֶהְיֶה לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ".

יד ושם

פסקי שמות והטמון בהם

ירושם

"יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשָּׂם לָךְ שְׁלוֹם" (במדבר י, כו).

מדרשים רבים ופירושים לאין ספור נאמרו על פסוק זה, אולם ראוי להתבונן בדברי רבותינו שייחדו זמן מיוחד לאותה 'נשיאות פנים' מיוחדת, וזה לשון הספרי: "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ, אִמְתִּי - בשעה שאתה עומד ומתפלל".

ביאו לפני - בדיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור שזוהר

לאחר אמירת 'ברוך שאמר' ומזמור ההודיה שאחריו, אנו אומרים לקט פסוקים הפותח בפסוק (תהלים קד, לא): "יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם יְשׁוּעָה ה' בְּמַעֲשָׁיו".

פסוקים אלה מלוקטים ממקומות שונים בתנ"ך, ואמירתם נזכרת כבר בחז"ל (מסכת סופרים יד, ה) וכך גם בסידורי רבותינו הגאונים (סדר רב עמרם גאון ורב סעדיה גאון). כמו כן הובא בסדר התפילות לרמב"ם שיש לאומרם מדי יום.

בסוד אמירתם כתבו הראשונים (האשכול סי' ה ועוד) כי נזכר בפסוקים אלה תשע עשרה פעמים שם הוי"ה, פעם אחת נזכר שם ה' וכן עולה שם הוי"ה בראשי תיבות הפסוק (דברי הימים א טו, לא): "יְשׁוּעָה הַשְּׁמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ, הִרִי כִּי אֲזַכְּרֶתֶם שֵׁם ה', וְהֵם כִּנְגֵד כִּי פִסְקִים שֶׁבִּמְזֻמּוֹר 'תִּהְיֶה לְדוֹד' הַמּוֹבָא תִּכְף לְאַחֲרֵיהֶם וּמֵהוּיִם הַקְּדָמָה לְמִזְמוֹר זֶה".

הפלא ופלא

שאלות וחיידות בבני התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

תשובות מגילון קודם

פר' תזריע מצורע:

1. תשובה א' הם היו במרום, ולגודל תוקפם ביקש דוד שיירדו לארץ, ונענה.
2. תשובה ג' כדי להבדיל בין קטע לקטע, ולהדגיש שהמשך התפילה אינה חלק משירת הים.
3. תשובה ג' שתי התשובות נכונות.

בקטע התפילה 'זיכר דוד' נאמר: "לֹךְ ה' הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכָל לְרֹאשׁ". הכוונה 'המתנשא לכל' לראש? לראש?

- (א) הוא יתברך רם ומתנשא על כלל הבריות, ואף על הראשים והנחשבים שבהם.
(ב) הקב"ה מתנשא ומתרום לכל, והרי הוא בבחינת ראש - רם ונישא על הכל.
(ג) כל מינוי ושררה כלשהי בעולם, הרי הם מידו של הקב"ה ובגזירתו.

בין שבחי הקב"ה במזמור 'תהלה לדוד', אנו מציינים: "וְאֵת כָּל הָרְשָׁעִים יִשְׁמִיד". והנה נראה לעין כי הרשעים קיימים, ואדרבה לעתים רשע וטוב לו. מהו ההסבר לכך?

- (א) הפסוק נאמר כתחינה ובקשה, אך טרם זכינו שנתקיים בנו כן למעשה.
(ב) 'רשעים' שבפסוק זה הכוונה לנבוכדנצר וחבריו, אשר אין בהם לחלוות זכות.
(ג) 'יִשְׁמִיד' היינו בלשון עתיד, שלעתיד לבוא ישמיד ה' את הרשע שבעולם.

שם הזוכה בגיליון פר' תצוה: ה' אלימלך זילבר, בני ברק

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

- על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרס) בארץ ישראל למקרה של זכייה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלואי כפי שיקולי המערכת).

